

Klinik Uygulamalarda Erkek Hemşire Algısı

The Perception of Male Nurses in Clinical Practice

DERYA ÇINAR*
NERMİN OLGUN**

Geliş Tarihi: 20.06.2013, Kabul Tarihi: 04.11.2013

ÖZET

Hemşirelik, tüm dünyada ve ülkemizde kadınların çoğunlukta olduğu bir meslektir. Tarihsel süreç içerisinde bakım ve hemşirelik, kadının geleneksel rolleri ile özdeşleşmiş ve kadınlara özgü bir meslek olmuştur. Bu nedenle hemşirelik cinsiyetle ilgili kalıp yargılardan etkilenmiştir. Oysa sağlığı geliştirme ve sürdürmeyi, hastalığı önleme ve yaşam kalitesini her durumda yükseltmeyi hedefleyen hemşirelik, cinsiyet ayrımcılığı olmaksızın hem kadın hem de erkekler tarafından uygulanabilecek bir meslektir. Günümüzde hemşirelik mesleğine erkek üyelerin katılması mesleğin profesyonelleşmesinde ve toplumsal statüsünün artmasında katkı sağlayacaktır.

Bu olgu sunumu; toplumun klinik uygulamalarda erkek hemşirelerin de görev almasını benimsemesine yardımcı olma amacıyla yazılmıştır. Yüksek lisans stajı yaptığımız özel bir hastanenin nöroloji servisinde, intraserebral hemoraji tanısıyla yatan kadın hastada inme gelişti. Hastada; afazi nedeniyle iletişim engeli ve hemiparezi nedeniyle hareket kısıtlılığı mevcuttu. Yatağa bağımlı olan hastanın öz bakım gereksinimleri hemşireler tarafından karşılanıyordu. Yatak banyosu bakımı planlanan hastaya; erkek ve kadın hemşire birlikte bakım verdiler. Hastaya bakım veren hemşirelerden birinin erkek olması hasta yakınının tepki göstermesine neden oldu. Hasta yakını ile yapılan görüşme sonucu, bu problemin yaşanmasında hasta yakınının daha önce erkek hemşire görmemiş olmasının yanı sıra cinsiyete özgü rol beklentilerinin de etkili olduğu gözlemlendi.

Anahtar kelimeler: Erkek hemşire; hemşirelik bakımı; toplumsal cinsiyet.

Hemşireler; bireyin, ailenin ve toplumun sağlığını iyileştirme, koruma ve hastalıkları önlemede etkin olan sağlık profesyonelleridir. Hemşirelerin hemşirelik hizmetlerini etik kurallara göre uygun, multidisipliner, hümanistik ve holistik yaklaşımla yerine getirirken, karşılaştıkları engellerden biri de toplumsal cinsiyet rolüdür. İnsanın varoluşundan itibaren hastaya, yaşlıya, bebeğe bakım verme, onları besleme ve iyileştirme geleneksel kadın işi olarak benimsenmiştir. Hemşirelik rollerinden biri olan bakım verme, kadının geleneksel rolü ile özdeşleşmiş ve bu yüzden hemşire-

ABSTRACT

Nursing is a profession usually dominated by women all over the world and also in our country. Nursing care has been identified as a traditional role and profession for women in its historical process. Therefore, nursing has been influenced by gender-related prejudices. The goals of nursing care include developing and maintaining health care, preventing disease, and increasing the quality of life, and in order to achieve these goals, the nursing profession can be undertaken by both men and women without facing any gender discrimination. The contribution of males to nursing will increase the social status of the profession. In this case report, we aim to help society adapt to male nurses in healthcare settings.

Our case is a female patient diagnosed with acute intracerebral hemorrhage and stroke in a private hospital neurology clinic. The patient has a communication disability due to aphasia and limb movement disability due to hemiparesis. Self-care requirements were done by nurses. One male and one female nurse were prepared to give the patient a bath but the patients' relatives opposed the male nurse's participation. After the relatives were interviewed, it was concluded that cultural beliefs as well as gender-specific role expectations resulted in this problem.

Key words: Male nurse; nursing care; gender.

lik kadınlara özgü bir meslek olarak algılanmıştır.^[1]

Hemşirelik yüzyıllar boyunca kadın ile birlikte tanımlanmıştır. İlk çağlarda kadının şifa verici ve sağaltıcı rolü hemşireliğe atfedilmiştir. Bu çağlarda hayır işleriyle uğraşan kadınlar, doğum yaptıran ebeler, bazı dini törenleri yöneten, tapınaklara sığınanların bakımını yürüten kadınlar görev almışlardır. Eski Yunan döneminde ise, tıp ilahı kabul edilen Asklepios'un oğulları cerrahlık yaparken, ailedeki kadınlar da hasta bakımı ve sağlığın korunmasıyla ilgili görevler üstlenmişlerdir.

* D Çınar, Hem.
Balıkesir Askeri Hastanesi Dahiliye Servisi,
Acıbadem Üniversitesi Dahili Hastalıklar Hemşireliği
Yüksek Lisans Öğrencisi
Tel.: 0 266 239 60 00 Faks: 0 266 239 71 53
e-posta: deryacinar73@hotmail.com

** N Olgun, Prof. Dr.
Acıbadem Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi
Hemşirelik Bölümü
Maltepe / İstanbul
Tel.: 0 216 458 08 40 Faks: 0 216 589 84 85
e-posta: nerminolgun@gmail.com

Ortaçağın ilk dönemlerinde, Katolik kilisesi dinsel gerekçelerle kadına hayır işleri ile ilgilenmesi dışında kısıtlama getirmiş ve kadınlar uzun yıllar pasif bir sosyal yaşam sürdürmüşlerdir. Rönesansla birlikte kadının kadınlık yönü yüceltilerek, entelektüel yetenekleri geri plana itilmiştir. Onyedinci yüzyıl başlarında kadın-erkek eşitliğinden söz edilmeye başlanmış, sağlığa olan ilgi artmıştır.^[2] Ondokuzuncu yüzyılda da doktorlara tıbbi eğitim alma zorunluluğu getirilmiş ve tıbbi eğitime kadınlar kabul edilmemiştir.^[3] Ancak, Kırım Savaşı'nda (1852-1856) Florence Nightingale hemşireliğin statüsünü saygın bir iş düzeyine yükseltmiş ve hemşirelik bakımını geliştirerek modern hemşireliğin kurucusu olmuştur.^[4] Modern hemşirelik uzun olmayan tarihçesine karşın, kadınların kısa bir eğitim sonunda kazandıkları gönüllü bir uğraşı olmaktan karmaşık, üst düzeydeki bilgi, beceri ve tutumların sergilendiği dinamik bir meslek durumuna gelmiştir.

Dünyada ve ülkemizde 20 ve 21. yüzyılda sosyal, ekonomik, teknolojik, bilimsel ve politik güçler sağlık bakım alanında büyük gelişmelere ve değişimlere neden olmuştur. Sağlık bakım hizmetlerindeki gelişmelerden, hemşirelik uygulamaları da doğal olarak etkilenmiştir. Geleneksel hemşirelik rolü; belirli hemşirelik işlevlerini başararak bakım verme, konforu sağlama ve yardım etmeyi içerir.^[5] Ancak çağdaş hemşirelik, profesyonel bir disiplin olarak uygulama becerisi ile bilimsel bilgi birikimini birleştirir. Mesleğin bilimsel ve çağdaş düzeyde gerçekleştirilmesi için meslekte cinsiyet ile ilgili kalıp yargıların azalmasıyla olumlu yönde katkı sağlanabilir. Modern hemşirelik uzun olmayan tarihçesine karşın, kadınların kısa bir eğitim sonunda kazandıkları gönüllü bir uğraşı olmaktan karmaşık, üst düzeydeki bilgi, beceri ve tutumların sergilendiği dinamik bir meslek durumuna gelmiştir.

Bu olgu sunumu; toplumun klinik uygulamalarda erkek hemşirelerin de görev almasının benimsemesine yardımcı olma amacıyla yazılmıştır.

Olgu

Yüksek lisans uygulaması yaptığımız özel bir hastanenin nöroloji servisinde, 73 yaşında, Elazığ doğumlu kadın hasta E.U., intraserebral hemoraji tanısıyla altı gündür yatıyordu. İntraserebral hemorajiye bağlı inme gelişen hastada; afazi nedeniyle iletişim engeli ve hemiparezi nedeniyle hareket kısıtlılığı mevcuttu. Aynı zamanda duyu algılamasında bozulma ve bireysel bakım gereksinimlerini karşılamada yetersizlik olan hastanın özbakım gereksinimleri hemşireler tarafından karşılanıyordu. Hemşirelik girişimi olarak yatak banyosu planlanan hastaya aynı anda biri erkek, diğeri kadın olmak üzere iki hemşire birlikte bakım verdiler. Hastanın hareket edememesi ve kilolu olması nedeniyle düşme tehlikesi bulunuyordu. Hasta güvenliğini sağlamak için erkek hemşire kadın hemşireye yardım etti.

Yatak banyosu uygulamasından sonra hasta odasına gelen

hastanın 46 yaşındaki oğlu bu duruma tepki gösterdi. Yatak banyosu sırasında erkek hemşirenin de bulunmasından rahatsız olduğunu söyledi. Annesinin erkek hemşireden çekinebileceğini ve konuşmadığı için bu sıkıntısını ifade edemeyeceğini gerekçe olarak gösterdi. Hastanın doktoru ile görüşmek istedi. Aynı zamanda hastanın doktoru erkekti ve hasta yakını buna tepki göstermemiştir. Servis sorumlu hemşiresi ve hastanın doktoru tarafından hasta yakınına bilgilendirme yapıldı. Hastanın doktorunun erkek olabileceği gibi hastaya bakım veren hemşirenin de erkek olabileceği söylendi. Hasta bakımında kadın veya erkek hemşirenin cinsiyetinden çok mesleki beceri, bilgi birikimi ve uygulama başarısının daha önemli olduğu açıklandı. Hemşirelik bakımı verilirken hasta ve ailesinin beklentilerinin ve kültürel değerlerinin göz önünde tutulduğu anlatıldı. Ancak, hastada iletişim engeli bulunduğu ve yanında bir yakını olmadığından hemşirelik bakımı esnasında rutin bir uygulama olan yatak banyosu için onam alınamamıştı. Çünkü, serviste yatan hastaların yanında refakatçi kalmasına izin verilmiyor, sadece ziyaret saatlerinde hasta yakınları hastalarını görebiliyorlardı. Yapılan görüşme sonucunda, hastanın yakını gerek yaşadığı çevrede erkek hemşireyle karşılaşmadığından gerekse bakım verme rolünün toplumun erkek rol modeline ters düştüğünü düşündüğünden erkek hemşireye alışık olmadığını söyledi. Aynı zamanda hemşireliğin kadın mesleği olduğu inancındaydı. Bu ifadesinin tersine, doktorları toplumsal cinsiyet kalıplarının dışında tuttuğunu, bu nedenle doktorun kadın veya erkek olabileceğini ifade etti. Öfkesi yatıştırılmayan hasta yakını şikayetine devam etti.

Nöroloji servisinde iki erkek hemşire çalışıyordu ve birisi servis sorumlu hemşiresi olarak görev yapıyordu. İlerleyen günlerde olguda, inmeye bağlı olarak birçok vücut sisteminde bozulma meydana gelebileceğinden komplikasyonları önlemek için zamanında hemşirelik bakımı verildi. Yatak banyosu verirken hastanın yataktan düşmesini engellemek ve güvenliğini sağlamak için erkek hemşireden yardım alındı. Hastanın beslenmesi, günlük ağız-yüz bakımı, pozisyon değişikliği ve bazı invaziv girişimler sırasında erkek hemşire de görev aldı ve hiçbir sorunla karşılaşmadı.

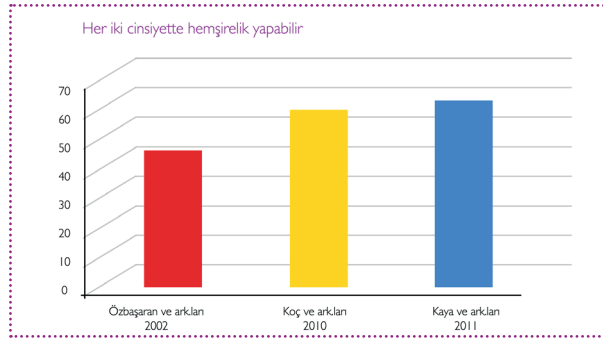
Tartışma

Bu olguda yaşanan soruna, toplumun hemşireliği kadınların baskın olduğu bir meslek olarak görmesi mi, erkek hemşirelerin alanda görev almasının yaygınlaşmamış olması mı, yoksa erkeklerin hemşirelik mesleğine katılımları ile ilgili toplumun bilgilendirilmeme durumu mu sebep olmuştur?

Hemşirelik mesleği, dünyada ve ülkemizde kadın egemen bir meslek olmaktan çok, kadın ve erkeğin yapabileceği bir meslek olma yolunda ilerlemektedir. Ülkemizde 1954 yılında çıkarılan Hemşirelik Kanunu, erkeklerin hemşire olmasına olanak tanımayan bir yasal düzenlemeydi.^[6] Günümüzde gelişen ve değişen toplumun gereksinimlerine ve çağımızın hemşirelik anlayışına yanıt vermediği için Hemşirelik Kanunu'nda değişiklik yapıldı. 2007'de yapılan yasal düzenlemeler ile

hemşirelik mesleğinde cinsiyet ayrımı ortadan kalktı, böylece erkekler de hemşirelik mesleğinin bir üyesi haline geldi.^[7] Bunun sonucu olarak, sağlık bakım sistemi içerisinde daha fazla erkek hemşire çalışmasıyla toplumun erkek hemşire algısında olumlu anlamda bir artış görülebilir. Günümüzde kişiler arası ilişkilere dayanan dinamik bir süreç oluşu ve meslek ölçütlerinden biri olan cinsler arası eşitlik nedeniyle hemşirelik mesleğinin de diğer sağlık disiplinlerinde olduğu gibi her iki cins tarafından uygulanabileceği kaçınılmaz bir gerçektir.^[8]

Bu olguda da hasta yakını için hekimin cinsiyeti önem taşımazken, bakım veren hemşirenin cinsiyeti önem arz etmiştir. Olguda olduğu gibi Özbaşaran ve ark.^[9] yaptığı araştırmada, hastaların %63.2'si kendilerine bakacak hekimin cinsiyetinin önemli olmadığını belirtirken, %72.8'i kadın hemşire tarafından bakılmak istediklerini belirtmişlerdir. Bu görüşlerin aksine toplumun farklı kesimleri ile yapılan çalışmalarda Şekil 1'de görüldüğü gibi hemşirelik mesleğinde erkeklerin de görev almasının benimsenmesinin oranı yıllara göre giderek artmıştır.^[9-11]

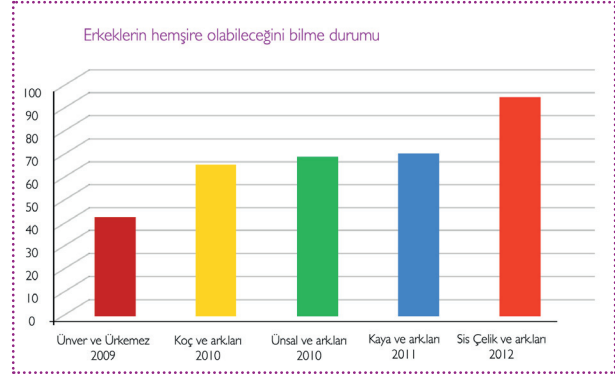

Şekil 1: Farklı araştırmalarda "her iki cinsiyet de hemşirelik yapılabilir" diyenler

Tezel ve arkadaşlarının "Hastalar Erkek Hemşireleri Kabul Edecekler mi?" konulu çalışmasında araştırmaya katılan hastaların %47.8'i hemşirenin cinsiyetinin önemli olmadığını vurgularken, %48.8'i hemşirenin kadın, %3.4'ü erkek olmasını tercih etmişlerdir.^[12]

Olguda hasta yakınının daha önce erkek hemşire görmediğini söylemesi, yaşadığı çevrede erkek hemşireyle karşılaşmadığını ve hemşirelik kanununda yapılan değişikliklerle erkeklerin de hemşire olabileceği konusunda yeterli bilgisi olmadığını göstermiştir. Bu olgudan farklı olarak Şekil 2'de görüldüğü gibi, yapılan çalışmalarda halkımızın erkeklerin de hemşire olabileceğini bilme durumu yıllara göre artış göstermektedir.^[11, 13-16]

Hemşireliğin kadınlık mesleğiyle özdeşleşmesindeki değişim mesleğin toplumsal statüsünü yükseltebilir. Bununla ilgili olarak üniversite hastanesinde tedavi görmekte olan hastalarla yapılan bir çalışmada; 'Hemşirelik mesleğine erkeklerin katılması, bu mesleğin toplumsal statüsünü yükseltir' ifadesine katılan hastaların oranı %72.5 olarak bildirilmiştir.^[10]

Şekil 2: Farklı araştırmalara göre halkın, erkeklerin hemşire olabileceğini bilme durumu

Hemşirelikte erkek sayısının artmasıyla, hemşirelik mesleğinde cinsiyetle ilgili dengenin sağlanması, sağlıklı/hasta bireylerin beklentilerinin göz önünde bulundurulması ve hemşireliğe daha iyi bir statü kazandırılmak istenmektedir.^[10] Hemşirelikte mezuniyet sonrası istihdam sorunu yaşanmaması, hemşirelik mesleğini erkeklere cazip hale getirmiştir. Erkek öğrenci hemşirelerin hemşirelik mesleğini algılama durumlarının belirlenmesi ile ilgili yapılan bir çalışmada, katılımcıların %85'inin hemşireliği mezun olduktan sonra iş bulabilecekleri için tercih ettikleri belirlenmiştir. Mesleği tercih etmelerinde kimin destek olduğu sorusuna da, katılımcıların %90'ı ailesinin bu tercihlerini desteklediklerini ifade etmişlerdir.^[13]

Olguda erkek hemşirenin uygulayıcı rolü ön plana çıkmıştır. Ancak, kapsamlı hasta bakımı sağlamada eğitim ve işbirliğini de içeren hemşirenin uygulayıcı rolünden başka liderlik rolü ve araştırmacı rolü de vardır. Kız hemşirelik öğrencileriyle yapılan bir çalışmada, katılımcıların %17.9'u erkek hemşirelerin bütün kliniklerde çalışamayacaklarını ifade etmiştir.^[13] Bu araştırma sonuçları ile benzerlik göstermeyen bir çalışmada, üniversite hastanesinde yatarak tedavi gören hastaların erkeklerin hemşirelik mesleğine katılmaları ile ilgili görüşleri incelendiğinde hastaların %51.2'sinin erkek hemşirelerin sağlık bakım hizmetlerinde uygulayıcı pozisyonda çalışabileceklerini ifade etmişlerdir.^[10] Bizim olgumuzda ise erkek hemşirenin uygulayıcı rolü ile toplumun erkeğe yüklediği rol arasında problem yaşanmasına neden olmuştur.

Olgunun yaşandığı nöroloji servisinin sorumlu hemşiresinin erkek olması, hemşireliğin liderlik rolünde erkeklerin de görev aldığına göstergesidir. Bir üniversitedeki erkek öğrenci hemşirelerin hemşirelik mesleğini algılama durumlarının belirlenmesine yönelik çalışmada katılımcıların %80'i mezun olduktan sonra yönetici pozisyonunda görev almak istemişlerdir.^[17] Bu sonuçlar erkek üyelerin mesleğe katılmaları ile mesleğin gelişmesine olumlu katkısı olacağını göstermektedir.

Sonuç

Bu makale, hemşirelik uygulamalarında toplumun erkek

hemşireleri kabul etme sürecinde hala sıkıntılar yaşandığına dikkat çekmek amacıyla yazılmıştır. Bizim makalemize konu olan olguda; hasta yakınının hemşireliği kadın rolü ile özdeşleştirmiş olması ve erkeklerin de hemşire olarak görev aldığını bilmemesi erkek hemşireye tepki göstermesine neden olmuştur. Yapılan çalışmalar her ne kadar toplumda erkek hemşire olgusunun benimsendiğine işaret etse de, bizim olgumuzda erkek hemşireye gösterilen tepki ikilem oluşturmaktadır.

Diğer yandan, profesyonel bir meslek olarak hemşireliğin erkekler tarafından tercih edilmesi, hemşirelik mesleğinin toplumsal statüsüne değer katacaktır. Hemşirelik mesleğinde; bizim olgumuzda olduğu gibi cinsiyetin değil, bakım kalitesinin ön plana çıkarılması birinci önceliktir. Erkek hemşireler hakkındaki görüşlerin belirlenmesi amacıyla, toplumun farklı kesimleri ile daha fazla çalışma yapılabilir. Sonuç olarak, erkek hemşire algısı konusunda toplumun bilinçlendirilmesi sağlanabilir.

KAYNAKLAR

1. Aştı N. Cinsiyet sosyalizasyonu ve hemşireliğe yansımaları, hemşirelik eğitimi ve uygulamalarında cinsiyetin rolü. 12. Ulusal Hemşirelik Kongresi Kitabı (20-24 Ekim 2009). Sivas; 2009. 70-77.
2. Şentürk SE. Hemşirelik tarihi. 1. baskı. İstanbul: Nobel Tıp Kitabevleri. 2011.
3. Ergün A, Eti Aslan F, Vatan F, Olgun N, Kuşuoğlu S. Sağlık bakımındaki gelişmeler ve bakım uygulamaları. Eti Aslan F, Karadakovan A, (editör). Dahili ve cerrahi hastalıklarda bakım. 2. baskı. Adana: Nobel Kitabevi; 2011. Bölüm 1, s.8.
4. Perim A. Trakya Üniversitesi Eğitim, Araştırma Ve Uygulama Hastanesinde çalışan hemşirelerin kaliteli yaşam algısının belirlenmesi. Trakya Üniversitesi Tıp Fakültesi Sağlık Bölümleri Enstitüsü, Halk Sağlığı AD Yüksek Lisans Tezi. Edirne: 2007.
5. Turan N, Öztürk A, Kaya H, Atabek Aştı T. Toplumsal cinsiyet ve hemşirelik. Maltepe Üniversitesi Hemşirelik Bilim ve Sanatı Dergisi 2011; Cilt: 4, Sayı: 1. s. 167-173.
6. Resmi Gazete. Sayı: 8647. 02.03.1954 tarih ve 6383 no'lu Hemşirelik Kanunu. http://www.istanbul saglik.gov.tr/w/mev/mev_kan/hemşirelik_kanunu.pdf. (Erişim tarihi: 30.4.2013).
7. Resmi Gazete. Sayı: 26510. 02.05.2007 tarih ve 5634 no'lu Hemşirelik Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun. <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2007/05/20070502-3.htm>. (Erişim tarihi: 30.4.2013).
8. Savaşer S, Yıldız S, Bahçecik N, Pek H. Hemşirelerin mesleğe erkek üye alınmasına yönelik düşünceleri. III. Ulusal Hemşirelik Eğitimi Sempozyumu kitabı. (İstanbul 8-10 Eylül; 1993). s.170-176.
9. Özbaşaran F, Taşpınar A, Çakmakçı A. Hastalar kendilerine bakım verenlerin cinsiyeti konusunda ne düşünüyorlar? Anadolu Hemşirelik ve Sağlık Bilimleri Dergisi 2002; 5(2):1-7. (<http://e-dergi.atauni.edu.tr/index.php/HYD/article/view/172/166>, Erişim tarihi: 30.4.2013).
10. Koç Z, Bal C, Sağlam Z. Hastanede yatarak tedavi görmekte olan hastaların, erkeklerin hemşirelik mesleğine katılımları ile ilgili görüşlerinin belirlenmesi. Maltepe Üniversitesi Hemşirelik Bilim ve Sanatı Dergisi 2010; Sempozyum Özel Sayısı: 324-329.
11. Kaya N, Turan N, Öztürk A. Türkiye'de erkek hemşire imgesi. Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi 2011; 8(1):16-30.
12. Tezel A, Akpınar BA, Yurttaş A, Çelebioğlu A. Hastalar erkek hemşireleri kabul edecekler mi? Türkiye Klinikleri Journal of Medical Ethics 2008; 16(1):13-18.
13. Ünver S, Ürkmez E. Hemşirelik mesleğinin erkek üyelerine toplumun bakış açısı. Hemşirelik ve Ebelikte Kültürlerarası Yaklaşım Sempozyumu kitabı (Çanakkale, 9-11 Nisan 2009). s.145.
14. Koç Z, Bal C, Sağlam Z. Kız Hemşirelik öğrencilerinin erkek hemşirelik öğrencilerine bakışı. Maltepe Üniversitesi Hemşirelik Bilim ve Sanatı Dergisi 2010; Sempozyum Özel Sayısı: 330-334.
15. Sis Çelik A, Pasinlioğlu T, Çilek M, Çelebi A. Kadın doğum servislerinde yatan hastaların erkek hemşireler hakkındaki düşüncelerinin belirlenmesi. Anadolu Hemşirelik ve Sağlık Bilimleri Dergisi 2012; 15(4):254-261.
16. Ünsal A, Akalın İ, Yılmaz V. Farklı meslek çalışanlarının erkek hemşirelere ilişkin görüşleri. Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi 2010; 7(1):420-431.
17. Koç Z, Bal C, Sağlam Z. Erkek öğrenci hemşirelerin hemşirelik mesleğini algılamaya durumlarının belirlenmesi. Maltepe Üniversitesi Hemşirelik Bilim ve Sanatı Dergisi 2010; Sempozyum Özel Sayısı: 318-323.